

MONTANA BİRİNCİ ADLİ BÖLGE MAHKEMESİ

HELD/ MONTANA DAVASI

HUKUKİ SONUÇLAR

1. Yukarıda belirtilen Gerçek Bulgularından herhangi biri, Hukuki Sonuçları veya hukukun gerçeğe uygulanmasını içerdiği ölçüde, burada Hukuki Sonuçlar olarak dahil edilmiştir.
2. Bu mahkeme, bu davanın tarafları ve konusu üzerinde yargı yetkisine sahiptir.
3. Hukuki Sonuçlar, duruşmada her iki tarafça sunulan delillerle uyumludur Mont. R. Civ. P. 15(b)(2). Mahkeme, SB 557 tarafından yürürlüğe konulan ve duruşma sırasında her iki tarafça da ele alınan Mont. Code Ann. §75-1-201(6)(a)(ii) 'nin anayasaya uygunluğunu ele alacaktır. Bakınız. örn (örneğin). Docs.390,402.

I. DAVACILAR TARAF EHLİYETİNİ KANITLAMISLARDIR.

A. Davacılar Zarar Gördüklerini Kanıtlamışlardır.

4. Maddi bulgularda açıklandığı üzere genç davacılar, devletin sera gazları ve iklim değişikliğini dikkate almamasından kaynaklanan, fiziksel ve zihinsel sağlıkları, evleri ve rekreasyonel mülkleri, manevi ve estetik çıkarları, kabile ve kültürel gelenekleri, ekonomik güvenlikleri ve mutlulukları da dahil olmak üzere geçmişte ve devam eden zararlar yaşamışlardır.
5. Davacıların, doğrudan Eyaletin iklim değişikliği konusundaki eylemsizliğinden ya da zarar verici eylemlerinden kaynaklanan ruh sağlıklarının zarar görmesi, tek başına anlaşılabilir bir zarar oluşturmamaktadır. Steel Co. v. Citizens for a Better Env't., 523 U.S. 83,107 (1998). Bununla birlikte, Davacıların iklim değişikliğinin Montana'nın çevresi üzerindeki etkilerinden kaynaklanan ruh sağlığındaki zarar görmeler, kayıp, umutsuzluk ve endişe gibi duygular anlaşılabilir zararlardır.
6. Her ilave ton sera gazı emisyonu, Davacıların zararlarını daha da artırmakta ve geri dönüşü olmayan iklim zararlarını kilitleme riski taşımaktadır.
7. Davacıların zararları, iklim değişikliğini ele almak için bilime dayalı eylemler yapılmadığı takdirde giderek daha şiddetli ve geri döndürülemez hale gelecektir.

8. Davacılar, çocuklar ve gençler olarak fosil yakıt kirliliği ve iklim etkilerinden orantısız bir şekilde zarar gördüklerini kanıtlamışlardır.
9. Davacılar, somut, belirli ve genel olarak toplumdan ayırt edilebilen zararlara maruz kaldıklarını kanıtlamışlardır.
10. Davacılar, Eyaletin MEPA Sınırlamasında iklim değişikliği ve sera gazı emisyonlarını yasal olarak zorunlu kıldığı şekilde göz ardı etmesi nedeniyle ve SB 557'nin Mont. Code Ann. §75-1-201(6)(a)(ii) ile MEPA'nın önleyici adil giderim mekanizmalarını ortadan kaldırması nedeniyle zarar görmektedir ve görmeye devam edecektir.

B. Davacılar Davada Nedenselliği Kanıtlamışlardır.

11. PSC, Mont. Code Ann. §75-1-201(3) sayılı kanun uyarınca MEPA' dan muaf tutulmuştur.¹
12. MEPA Sınırlaması ile Eyaletin Davacıların zararlarına katkıda bulunan ve onları daha da kötüleştiren fosil yakıt sera gazı emisyonlarına izin vermesi arasında oldukça izlenebilir bir bağlantı vardır.
13. MEPA Sınırlaması uyarınca Eyaletin sera gazı emisyonlarını ve iklim değişikliğini göz ardı etmesi, Eyaletin üzerinde kontrol sahibi olduğu sera gazı emisyonları, iklim değişikliği etkileri ve Davacıların kanıtlanmış zararları arasında oldukça izlenebilir bir bağlantı vardır. Bitterrooters A.Ş. davasından farklı olarak, izin verilen faaliyetler ile ortaya çıkan çevresel zararlar arasındaki nedensel ilişki oldukça yakındır. Bitterrooters Planlama A.Ş./ Mont. Çevre Kalite Departmanı ,2017 MT 222, 25, 401 P. 3d 712. Eyalet, sera gazlarını veya iklim etkilerini analiz etmeden fosil yakıt faaliyetlerine izin vermektedir; bu da Montana'da ve yurtdışında insan kaynaklı iklim değişikliğine neden olan ve bunu şiddetlendirmeye devam eden sera gazı emisyonlarına neden olmaktadır.
14. Davalılar, MEPA analizinin bu faaliyetlerin Montana Anayasasını ihlal eden bozulma veya diğer zararlara yol açtığını göstermesi halinde, Montana'da meydana gelen fosil yakıt faaliyetlerini sınırlandırarak Montana'nın çevre ve doğal kaynaklarını koruma, Montana gençliğinin sağlık ve güvenliğini koruma ve iklim etkilerini hafifletme ve önleme yetkisine sahiptir.
15. Montana'nın sera gazı emisyonlarına katkısı hem ani yerel etkiler açısından hem de atmosfere karışarak küresel iklim değişikliğine ve halihazırda istikrarsızlaşmış bir iklim sistemine katkıda bulunarak kademeli ve kümülatif olarak ölçülebilir.

¹ Bundan sonra, Mahkeme Davalılara veya Devlete atıfta bulunduğu, PSC hariç tutulacaktır.

16. Montana'nın sera gazı katkıları *de minimis* (önemsiz) değil, ulusal ve küresel olarak önemlidir. Montana'nın sera gazı emisyonları iklim değişikliğine ve Davacıların zararlarına neden olmakta, katkıda bulunmakta ve Davacıların zararlarını hafifletme fırsatını azaltmaktadır.

C. Davacılar Davada Telafi Edilebilirliği Kanıtlamışlardır.

17. Bu davada galip gelmenin psikolojik tatmini telafi edilebilirliği sağlamaz. Steel Co. 107'de.
18. Davalılar, MEPA incelemesi sırasında sera gazı emisyonlarını ve iklim değişikliğini dikkate almalarına izin verilirse, yetkilerini yasal olarak kullanarak Montana'nın fosil yakıt faaliyetlerinin zararlı çevresel etkilerini hafifletebilirler; bu da karar verme süreçlerini en iyi bilime ve anayasal görev ve kısıtlamalarına uygun hale getirmek için gereken net bilgileri sağlayacak ve Davacıların anayasal haklarını korumakla tutarsız olduğunda fosil yakıt faaliyetlerine yönelik izinleri reddetmek için gerekli bilgileri sağlayacaktır.
19. Montana'nın toprakları henüz çıkarılmamış önemli miktarda fosil yakıt içermektedir. Eyalet ve temsilcileri sera gazı emisyonlarını ve iklim etkilerini dikkate alabilir ve Montana'nın çevresinin makul olmayan bir şekilde bozulmasına yol açacak projeleri reddedebilir.
20. Montana'nın sera gazı emisyonlarında, Montana'nın MEPA Sınırlamasının anayasaya aykırı olduğuna dair bir beyandan kaynaklanan bir azalma, Davacıların zararlarının kısmen telafi edilmesini sağlayacaktır çünkü bugün ve önümüzdeki on yıl içinde iklim sistemine salınan ilave sera gazı emisyonlarının miktarı, ısınmanın uzun vadeli şiddetini ve Davacıların zararlarının şiddetini etkileyecektir.
21. Montana'nın çevre ve doğal kaynaklarının gelecekte bozulmasını ve bu Davacıların zarar görmesini etkilemesi mümkündür.
22. İzin verme yasaları(mevzuatı), devlete ve temsilcilerine fosil yakıt faaliyetleri için izinleri reddetme konusunda takdir yetkisi vermektedir. Bakınız, örn (örneğin). Mont. Code Ann. §§ 75-2-203 ve -204 (Montana Temiz Hava Yasası kapsamında hava kirliliğine neden olan tesislerin yasaklanması konusunda takdir yetkisi); § 75-2-211(2)(a) (DEQ' nun hava kalitesi izinlerinin askıya alınması veya iptaline ilişkin kurallar koyması); § 75-2-218 (2) (DEQ hava kalitesi izinlerini reddetme konusunda takdir yetkisine sahiptir); § 75-2-217 (1) (DEQ' nun işletme izinlerinin askıya alınması veya iptaline ilişkin kurallar koyması); 75-20-301 (DEQ, Büyük Tesis Yerleşim Yasası kapsamındaki tesisler için izinleri ancak çevresel etkiler ve kamu, sağlık refah ve güvenliği içeren çok sayıda takdire bağlı

faktörü değerlendirdikten sonra onaylayabilir); § 77-3-301(eyalet arazileri "eyaletin çıkarları doğrultusunda" kömür için "kiralananabilir"); § 77-3-401 (Eyalet arazileri, Anayasa ile uyumlu olması halinde petrol ve doğal gaz için "kiralananabilir"); § 82-4-102(3)(a) (Yerüstü ve yeraltı madencilik ve ıslah yasalarının amacının DEQ' ya yeni Őerit madenleri veya yeni yeraltı madenlerini "onaylamak veya onaylamamak" için kural koyma yetkisi vermek olduğunu belirtmek); § 82-4-227 (DEQ madencilik izinlerini reddetme konusunda geniş takdir yetkisine sahiptir).

23. Eyalet, Montana'nın çevresinin ve doğal kaynaklarının anayasaya aykırı bir Şekilde bozulmasına ve tüketilmesine veya Montana'nın çocuklarının ve genilerinin anayasal haklarının ihlal edilmesine neden olacak sera gazı emisyonlarına yol açacak fosil yakıt faaliyetleri için izin vermeme konusunda takdir yetkisine sahip olmalıdır veya izin verme yasalarının (mevzuatının) kendisi anayasaya aykırı olmalıdır.
24. Mahkemeler anayasayı doğrudan uygulamaktan kaçınmalıdır. *Park Eyaleti (Bölgesi) evre Konseyi / Mont. evre Kalite Departmanı, 2020 MT 303, 54, 477, P.3d 288 (Sunburst Sch. Dist. No.2/ Texaco' ya atıfta bulunarak, A.Ő., 2007 MT 183, 62, 165 P.3d 1079)*. Anayasal kaçınma doktrini kapsamında, bu Mahkeme, Davalıların, anayasaya aykırı düzeyde sera gazı emisyonlarına, Montana'nın çevresinin ve doğal kaynaklarının anayasaya aykırı Şekilde bozulmasına ve tüketilmesine veya Montanalıların ve Genç Davacıların anayasal haklarının ihlal edilmesine neden olacak fosil yakıt faaliyetlerine yönelik izinleri reddetme konusunda takdir yetkisine sahip olduğunu açıklığa kavuŐturmaktadır.

II. MONT. CODE ANN. § 75-1-201(6)(a)(ii), PARK EYALETİ'NE (BÖLGESİ'NE) GÖRE YÜZEYSEL OLARAK (GÖRÜNÜŞTE) ANAYASAYA AYKIRI OLDUğU İÇİN TELAFİ EDİLEBİLİRLİğE ENGEL DEğİLDİR.

25. Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii), MEPA davacıları için mevcut(kullanılabilir)olan önleyici yasal yolları (iptal ve ihtiyati tedbiri) ortadan kaldırıır. Eyalet, Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii)'yi bu davada telafi edilebilirliğe bir engel olarak Mahkeme önünde duruşma sırasında gündeme getirmiş ve konuyu kaçınılmaz hale getirmiŐtir.
26. Yasama organı, Montana Anayasası Madde IX, Bölüm 1(3) uyarınca, "evresel yaşam destek sisteminin bozulmaya karşı korunması için yeterli yasal yolları sağlama" ve "doğal kaynakların makul olmayan bir Şekilde tüketilmesini ve bozulmasını nleme" yükümlülüğü altındadır. Montana Anayasası. Madde IX, Bölüm 1(3).

27. “MEPA, tıpkı MEPA' nın anlamsız hale geldiği adil çözüm yolları gibi, Eyaletin anayasal yükümlülüklerini yerine getirme çabalarının önemli bir unsurudur”. *Park Eyaleti (Bölgesi)*, 89.

28. *Park Eyaleti 'nde (Bölgesi 'nde)*, Mahkemenin oybirliğiyle verdiği bir karar şu şekildedir:

1. “*Montanalıların temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı, hükümetlerinin bu hakkı gerçekleştirmek(uygulamak) için üzerine düşen aktif adımlar atması yönündeki bir pozitif yükümlülüğü ile tamamlanmaktadır. Montana Anayasası Madde IX, Bölüm 1 (1) ve (2), Yasama organına, Eyaletin çevreyi 'koruma ve iyileştirme' yükümlülüğünü yerine getirecek tedbirlerin 'uygulanmasını ve yürütülmesinin sağlanmasını' emretmektedir. Kritik(eleştirel)olarak, 3. Fıkra Yasama Organını açıkça 'doğal kaynakların makul olmayan bir şekilde tüketilmesini ve bozulmasını önlemek için yeterli çözümler sağlamaya' yönlendirmektedir...*

2. *Bir projeye ilgili MEPA ihlali giderilene kadar projenin ilerlemesini engelleyen bir mekanizma olmadan, MEPA' nın Eyalet' in “önleyici ve önceden eylemli (öngörücü, ileriye yönelik)” anayasal yükümlülüklerini yerine getirmedeki rolü ortadan kalkar. İlgili bir kuruma halihazırda devam etmekte olan bir projenin çevresel etkilerini değerlendirme ve tahmin etme talimatı veren bir yasa hangi çıkara hizmet ediyor olursa olsun -kalkıştan sonra zorunlu bir uçak kontrolüne benzetilebilir- belirli çevresel zararların ortaya çıkmasını önlemeye yönelik anayasal yükümlülük kesinlikle bunlardan biri değildir”.*

Aynı karar, 63,72.

29. *Park Eyaleti (Bölgesi)* kararına göre, Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii), yüzeysel olarak(görünüşte) anayasaya aykırıdır çünkü MEPA davacılarının çevrenin geri dönüşü olmayan bozulmasını önleyen yasal yolları ortadan kaldırır ve zorlayıcı bir eyalet çıkarını (zorunlu bir kamusal yararı) ileriye taşımada başarısız olur. *Park Eyaleti (Bölgesi)*,63, 69-72.

III. DAVACILARIN ANAYASAYAL TÜM İDDİALARI, MONTANA'NIN TEMİZ VE SAĞLIKLI ÇEVRESİNİN BOZULMASINA DAYANMAKTADIR.

30. Davacıların iddialarının tümü, MEPA Sınırlaması ve Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii)'nin Montana Anayasası Md. II, Bölüm 3 ve Md. IX, Bölüm 1'i ihlal edip etmediğine bağlıdır.

a. Kamu Güveni İlkesi halihazırda Montana Anayasası'nda Md. IX, Bölüm 3'te düzenlenmiştir. *Galt v. Eyalet*, 225 Mont. 142, 144, 146, 731 P.2d 912,913, 914 (1987) (*Mont. Coal. for Stream Access v.*

Curran, 210 Mont. 38, 682 P.2d 163 (1984) ve Montana Anayasası Md. IX, Bölüm 3(3)'e atıfta bulunarak).

- b. Davacıların hükümetin iklim değişikliğine yönelik eylemsizliği nedeniyle ruh sağlıklarının zarar görmesinden ayrı olarak; iddia edilen eşit koruma, haysiyet, özgürlük ve sağlık ve güvenlik ihlallerinin tümünün nedeni Montana'nın çevresine zarar verilmesidir.
- c. Davacıların hükümetin eylemsizliğinden kaynaklanan psikolojik zararları tek başına bilinebilir(anlaşılabilir), telafi edilebilir bir zarar meydana getirmemektedir.
- d. Mahkemenin, MEPA Sınırlaması ve Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii)'nin Montana Anayasası Md. II, Bölüm 3 ve Md. IX, Bölüm 1'i ihlal etmediğine karar verip ardından yasaların Kamu Güveni İlkesi veya eşit koruma, haysiyet, özgürlük veya sağlık ve güvenlik haklarını ihlal ettiğine karar vermesi imkânsız olacaktır.

IV. SÖZ KONUSU ANAYASA HÜKÜMLERİNİN DOĞRUDAN UYGULANABİLİR OLUP OLMADIĞININ TESPİTİ, BU ANLAŞMAZLIĞI ÇÖZMEK İÇİN GEREKLİ DEĞİLDİR.

31. Md. II, Bölüm 3 ve Md. IX, Bölüm 1'in doğrudan uygulanabilir olup olmadığını tespit etmeden de bu dava hakkında hüküm verilebilir.
32. Mahkemenin bir hakkın doğrudan uygulanabilir olup olmadığına ilişkin bir tespiti "tahkikatı sona erdirmez. Burada olduğu gibi, (1) Yasama Organı bireysel anayasal hakları içeren bir hükmü (2)'yürürlüğe koymuş' olduğunda veya harekete geçtiğinde, mahkemeler bu düzenlemenin Yasama Organının Anayasal sorumluluğunu yerine getirip getirmediğini tespit edebilir". *Columbia Falls Elem. Sch. Dist. No. 6 v. State*, 2005 MT 69, 17, 109 P. 3d 257 (*City of Boerne v. Flores*, 521 U.S. 507 (1997)'ye atıfta bulunarak)
33. " *Anayasamız kapsamında bireyler için güvence altına alınan hakları doğrudan içeren hükümler kendi kategorilerinde yer almaktadır. Diğer bir ifade ile, hüküm doğrudan uygulanabilir olmasa ve bu nedenle başta yasama eylemini gerektirse de, Anayasanın nihai yorumcuları olarak, mahkemeler Anayasa ile verilen veya güvence altına alınan her hakkı koruma, uygulama ve gözetme konusunda nihai yükümlüdür...* "

Brown v Gianfore, 2021 MT 149, 23, 488 P. 3d 548 (*Columbia Falls Elem. Sch. Dist.*, 18 'e atıfta bulunarak (*Robb v. Connoly* 111 U. S. 624, 637 (1884)'ten alıntı yaparak)).

34. *Park Eyaleti*'nde (*Bölgesi*'nde) olduğu gibi, bu dava ile Mahkemenin çözüme kavuşturması gereken soru açıktır: "Yasama organı, potansiyel gelecekteki çevresel zararları önlemek için yeterli yasal yolları sağlama yükümlülüğünü, bunu yapmak üzere konumlandırılmış mevcut *tek* yasal giderim mekanizması gibi görünen yolu ortadan kaldırarak yerine getirmiş midir?" *Park Eyaleti (Bölgesi)* § 78. MEPA Sınırlaması, özellikle Mont. Code Ann. § 75-1-201(6)(a)(ii) ile bağlantılı olarak, Montana'nın çevresini bozan sera gazları ve iklim değişikliği konusunda endişe duyan halk ve MEPA davacıları için mevcut olan tek önleyici adil giderim mekanizmasını ortadan kaldırmaktadır.

V. MEPA SINIRLAMASI, DENETİME TABİDİR.

35. Temel bir hakkı içeren herhangi bir yasa, politika veya kural sıkı bir anayasal denetimden geçmelidir ve ancak Eyaletin zorlayıcı bir eyalet çıkarını (zorunlu bir kamusal yararı) ortaya koyması ve eylemin bu çıkarı(kamusal yararı) gerçekleştirmek için dar bir şekilde düzenlenmesi halinde incelemeyi kurtulabilir. *Park Eyaleti (Bölgesi)* 84.
36. MEPA Sınırlaması, Davacıların temel hakkı olan temiz ve sağlıklı bir çevre haklarını içerdiği için denetime tabidir.

VI. MEPA SINIRLAMASI MONTANA ANAYASASINI İHLAL ETMEKTEDİR.

A. MEPA Sınırlaması Davacıların Temiz ve Sağlıklı Bir Çevre Hakkını İhlal Etmektedir.-Mont. Anayasası Md. II, Böl.3, 15; Md. IX, Böl. 1

37. Montana Anayasası'na göre "Herkes özgür doğar ve devredilemez bazı haklara sahiptir. Bu haklara temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı da dahildir..." Mont. Anayasası Md. II, Böl. 3. Montana Anayasası, bu hak ve sorumlulukların hükümlerine uygun olarak şunu da belirtmektedir: "Eyalet ve her bir kişi, Montana'da mevcut ve gelecek nesiller için temiz ve sağlıklı bir çevreyi geliştirmek ve korumak zorundadır." Mont. Anayasası Md. IX, Böl. 1.(1).
38. Md. II, Böl. 3 ve Md. IX, Böl. 1 Montana Anayasası'nın Başlangıç Bölümü ile birlikte okunmalıdır. *MEIC I*, 65,77.
39. Temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı, Montana Anayasası tarafından korunan temel bir haktır. Mont. Anayasası Md. II, Böl. 3 ve Md. IX, Böl. 1 (1). *MEIC I*, 64.
40. Montana'nın on sekiz yaşın altındaki çocukları, temiz ve sağlıklı bir çevre hakkına sahiptir. Mont. Anayasası Md. II, Böl. 15. Temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı Montana'nın çocuklarını ve gelecek nesillerini korumayı amaçlamaktadır.

41. Montana'nın 1972 Anayasa Konvansiyonu sırasında, delegeler doğal kaynakların korunması ve Montana'nın çevresinin iyileştirilmesine büyük önem vermişlerdir. Montana Yüksek Mahkemesi, "tartışmanın her iki tarafı da, konvansiyonun daha güçlü bir dil üzerinde mutabık kalacağı bir dili benimseme niyetinde olduğu konusunda hemfikir olduğunu" kabul etmiştir. *MEIC I*, 75 (Konvansiyon Tutanaklarına atıfta bulunarak, Cilt IV, 1209 da, Mar. I, 1972). Montana Yüksek Mahkemesi, Anayasayı Hazırlayanların eyalet anayasasının "herhangi bir eyalet anayasasında bulunan en güçlü çevre koruma hükmünü" içermesini amaçladığını defalarca tespit etmiştir. *Park Eyaleti (Bölgesi)*, 61.
42. Anayasayı Hazırlayanlar, "çevrenin bu derece bozulmasını sadece hastalık veya fiziksel tehlike ile kesin olarak ilişkilendirilebilecek şekilde yasaklamayı amaçlamamışlardır." *MEIC I*, 77. Delege Foster'ın belirttiği gibi: "Eğer Anayasa'ya tek savunma hattının sağlıklı bir çevre olduğunu ve birkaç giderim mekanizması bulmak için gerçekten sağlığımın zarar gördüğünü ispat etmem gerektiği üzerine kurarsak, o zaman savaşı kaybederiz." *MEIC I*, 74 (Konvansiyon Tutanaklarına atıfta bulunarak, Cilt V, 1243-44 de, Mar.1, 1972).
43. Montana Anayasası'ndaki temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı dili, "Montanalıların sadece anayasal olarak öngörülen çevresel bir zarar meydana geldikten sonra reaktif önlemler alma hakkına değil, aynı zamanda ilk etapta bu zararın meydana gelmesinden kurtulma hakkına sahip olduğunu da açıkça gösteren "ileriye dönük ve önleyici bir dil" dir. *Park Eyaleti (Bölgesi)*, 62.
44. Temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı Montana'nın çevresinin geliştirilmesini gerektirir. Anayasa Delegelerine göre, "bizim niyetimiz mevcut çevrenin bozulmasına izin vermemek ve olumlu bir şekilde şu anda sahip olduklarımızın geliştirilmesini talep etmektir". *MEIC I*, 69 (Konvansiyon Tutanaklarına alıntı yaparak, Cilt IV, 1205 de, Mar. 1, 1972) (orijinal vurgu).
45. Montanalıların temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı, hükümetlerinin bu hakkı gerçekleştirmek(uygulamak) için üzerine düşen aktif adımlar atması yönündeki pozitif bir yükümlülüğü ile tamamlanmaktadır. Montana Anayasası Madde IX, Bölüm 1 (1) ve (2), Yasama Organına, Eyaletin çevreyi "koruma ve geliştirme" yükümlülüğünü yerine getirecek tedbirlerin "uygulanmasını ve yürütülmesinin sağlanmasını" emretmektedir. Kritik(eleştirel) olarak, 3. Fıkra Yasama Organını açıkça "doğal kaynakların makul olmayan bir şekilde tüketilmesini ve bozulmasını önlemek için yeterli yasal yolları sağlamaya" yönlendirmektedir. Montana Anayasası Md. IX, Böl. 1(3); *Park Eyaleti (Bölgesi)*, 63.

46. Yasama Organının yükümlülükleri Madde IX' da yer almaktadır, Bölüm 1 "Çevresel yaşam destek sisteminin bozulmaya karşı korunması için yeterli çözümlerin" sağlanmasını içermektedir. Mont. Anayasası Md. IX Bölüm 1(3).
47. Delege McNeil' e göre, "Çevresel yaşam destek sistemi' terimi, hava, su ve toprak dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere her şeyi kapsamaktadır ve bu ifadeye Yasama Organı ve Mahkemeler tarafından hangi yorum getirilirse getirilsin, bozulamayacağı konusunda hiçbir şüphe yoktur." *MEIC I*, 67 (Konvansiyon Tutanaklarına atıfta bulunarak, Cilt IV, 1201 de, Mar.1,1972) (orijinal vurgu).
48. Montana'nın temiz ve sağlıklı bir çevre anayasal hakkı, mevcut ve gelecek nesiller için Montana'nın doğal kaynaklarının makul olmayan bir şekilde tüketilmesine veya bozulmasına ve hastalık veya fiziksel tehlikeye neden olan çevresel bozulmayı yasaklamaktadır:
- "*MEIC I* de vardığımız sonuçlar, Anayasa metninin Montanalıların 'temiz ve sağlıklı çevre' hakkının Montana'nın havasında, suyunda ve toprağında olduğu kadar hukuk kitaplarında da açıkça görülmesini sağlamak için önleyici tedbirlere kesin olarak güvenilmesi ile tutarlıdır. Montana Anayasası Madde IX, Bölüm 1, çevresel yaşam destek sisteminin 'bozulmaya karşı' 'korunmasını' ve devletin doğal kaynaklarının 'makul olmayan bir şekilde tüketilmesinin veya bozulmasının önlenmesini' gerektirirken 'gelecek nesillerin' çevresel haklarını tanımlar. Bu ileriye dönük ve önleyici dil, Montanalıların sadece Anayasal olarak öngörülen bir çevresel zarar meydana geldikten sonra reaktif önlemler alma hakkına sahip olduğunu, ancak ilk etapta bu zararın meydana gelmesini engelleme hakkına sahip olmadığını açıkça göstermektedir". *Park Eyaleti (Bölgesi)*, 62.
49. İlgili anayasa maddelerinin açık hükümleri temelinde, yasayı hazırlayanların amacı ve Montana Yüksek Mahkemesinin içtihadı doğrultusunda iklim, "temiz ve sağlıklı bir çevre" ile "çevresel yaşam destek sistemi" nin bir parçasıdır. Montana Anayasası Md. II Bölüm 3, Md. IX Bölüm 1.
50. Montana'nın iklimi, çevresi ve doğal kaynakları, mevcut atmosfer içerisindeki sera gazı yoğunluğu ve iklim değişikliği nedeniyle anayasaya aykırı bir şekilde bozulmuş ve tüketilmiştir.

51. Temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı, davacıların zarar ortaya çıkmadan önce adil giderim mekanizması elde etmelerini sağlar. Yüksek Mahkemeye göre:
- a. *“Bu bağlamda hangi yasal yolların ‘yeterli’ olduğu değerlendirilirken maddi tazminattan farklı olarak adil giderim mekanizmasının ortaya çıkabilecek diğer zararları önleyebileceğini belirtmek isteriz. Bu doğrultuda adil giderim mekanizması, bugünkü ve gelecekteki nesillerin çevresel haklarını ihlal edebilecek potansiyele sahip bozulmanın önlenmesi için yeterli olan yasal yolları sağlamak için anayasal direktifte(yönergede) bir rol oynamalıdır. Bu çıkarımda (sonuca varmakta) yalnız değiliz. Delege Mae Nan Robinson’un 1972 Anayasal Konvansiyonunda işaret ettiği üzere, ‘Eğer gerçekten çevreyi korumaya çalışıyorsanız, çevreye zarar verilmeden önce dava açabileceğiniz veya ihtiyati tedbir talep edebileceğiniz bir şeye sahip olsanız iyi olur; eğer bir kez çevre yok edildikten sonra çevrenin durumunu değiştiremiyorsanız, hava kirlendiğinden veya su kirlendiğinden dolayı birisine maddi tazminat ödemenin pek bir faydası olmaz”.*

Park Eyaleti (Bölgesi) 64 (MEIC I 71’e atıfta bulunarak).

52. “MEPA’nın temel amacı ajansı ve ilgili kamuoyunu ajansın faaliyetleri ve kararları sonucu ortaya çıkması muhtemel çevresel etkiler hakkında bilgilendirerek, kanunda aksi öngörülmedikçe ajansın karar alma sürecine yardımcı olmaktır”. *Bitterrooters A.Ş.* 18.
53. “MEPA Eyaletin anayasal yükümlülüklerini yerine getirme çabalarının önemli bir unsurudur.” *Park Eyaleti (Bölgesi)*89; § 75-1-102, MCA.
54. Açıklanan MEPA politikası açıkça ortaya koymaktadır ki eyalet aşağıda sayılan amaçlara ulaşmak için “uygulanabilir tüm yöntemleri” kullanmalıdır: (a) çevrenin emanetçisi olan her bir neslin, sonraki nesiller için sorumluluklarını yerine getirmesi; (b) tüm Montanalılar için güvenli,

sağlıklı, üretken ve estetik ve kültürel açıdan tatmin edici bir çevrenin temin edilmesi; (c) çevrenin, bozulma, sağlık veya güvenlik riski veya diğer istenmeyen ve hedeflenmeyen sonuçlar olmaksızın en geniş faydalı kullanım aralığına ulaşması. . .” § 75-1-103, MCA.

55. Eyalet, MEPA Sınırlamasını yasalaştırmak ve icra etmek(uygulamak) yolu ile davacıların temiz ve sağlıklı bir çevre hakkının korunması ve Montana'nın doğal kaynaklarının makul olmayan bir şekilde tüketilmesinden korunması yönündeki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmekte başarısız olmuştur.
56. MEPA Sınırlaması kategorik olarak Montana'nın temiz ve sağlıklı çevresini korumakla yetkili kurumların, görevlilerin ve kurumların neleri dikkate alabileceğini sınırlandırmaktadır. MEPA Sınırlaması, MEPA'nın “Eyaletin eylemlerinden kaynaklanması muhtemel çevresel etkiler üzerindeki sonuçlar hakkında ilgili kamuoyunu ve ajansı(kurumu) bilgilendirmek” suretiyle, eyaletin çevrenin bozulmasını önlemeye yönelik anayasal yükümlülüğünü yerine getirmesine yardımcı olmaktan ibaret temel amacı ile çelişmektedir. *Birterrooters A.Ş.* 18: § 75-1-102(1), MCA (“Montana Anayasası'nın Md. II, Bölüm 3 ve Md. IX kapsamındaki anayasal yükümlülüklerinin göz önünde bulunduran Yasama Organı, Montana Çevre Politikası Kanunu'nu ... aşağıdaki hususları sağlamak amacıyla) devlet eylemlerinin yeterli bir şekilde gözden geçirilmesini sağlamak için yürürlüğe koymuştur: (a) çevresel nitelikler tam olarak dikkate alınır...”).
57. MEPA Sınırlaması'nın sade(anlaşılır) dili, ajansların(kurumların) projenin Montana Anayasasına uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla dahi herhangi bir proje veya öneri için sera gazı emisyonlarını ve iklim üzerindeki etkilerini dikkate almasına engel olmaktadır.
58. MEPA Sınırlaması anayasaya aykırı olarak Montana'nın çevresinin ve doğal kaynaklarının tüketilmesine ve bozulmasına ve davacıların

zararlarına neden olmaktadır. MEPA Sınırlaması, davacıları Montana Anayasası'nın Md. II, Bölüm 3 ve Md. IX, Bölüm 1 düzenlemeleri ile anayasal olarak güvence altına alınan haklarından mahrum bırakmaktadır.

59. MEPA sınırlamaları, iklim değişikliğinin, sera gazı emisyonlarının ve ilave sera gazı emisyonlarının iklim değişikliğine nasıl katkıda bulunacağı veya Montana Anayasası ile nasıl tutarlı olacağının dikkate alınmasını yasaklayarak davacıların temiz ve sağlıklı bir çevre hakkını ihlal etmektedir ve bu durum yüzeysel olarak (görünüşte) anayasa aykırıdır.

MEPA Sınırlaması Denetimden Geçmemiştir.

60. MEPA Sınırlaması temel hakları ihlal etmektedir ve denetimden geçmelidir. *Mont. Cannabis Indus. Ass'n v. Montana*, 2012 MT 201, 16, 366 Mont. 224, 286 P.3d 1161 (“*Mont. Cannabis Indus Ass'n (2012)*”); *bkz. ayrıca Kloss v. Edward D. Jones & Co.*, 2002 MT 129, 52, 310 Mont. 123, 54 P. 3d 1.
61. Denetimler altında, “Hükümet, kanunun zorlayıcı bir hükümet çıkarına (zorunlu bir kamusal yarara) hizmet edecek şekilde dar bir şekilde tasarlandığını göstermelidir”. *Mont. Cannabis Indus Ass'n (2012)*, 16.
62. Eyalet, MEPA Sınırlamasının zorlayıcı bir hükümet çıkarına (zorunlu bir kamusal yarara) hizmet ettiğini göstermekte başarısız oldu.
63. Eyalet, MEPA Sınırlaması konusunda zorlayıcı bir hükümet çıkarına (zorunlu bir kamusal yarara) dair herhangi bir kanıt sunamadı.
64. Tartışmasız kanıtlar, Davalılar fosil yakıt faaliyetlerini değerlendirirken "sera gazı emisyonlarını ve buna bağlı olarak eyalet içindeki veya eyalet sınırları dışındaki iklim üzerindeki karşılık gelen etkileri" değerlendirebileceklerini ortaya koymuştur. Nitekim, Davalılar geçmişte de bu tür değerlendirmeler yapmıştır.
65. Tartışmasız kanıtlar, Montana'da temiz yenilenebilir enerjinin teknik açıdan mümkün (uygulanabilir) ve ekonomik açıdan faydalı olduğunu ortaya koymuştur.
66. Eyalet, yasaya uygun zorlayıcı bir çıkar (zorunlu bir kamusal yarar) ortaya koymuş olsa bile, MEPA Sınırlaması herhangi bir çıkara (kamusal yarara) hizmet etmek için dar bir şekilde tasarlanmamıştır.
67. MEPA sınırlaması, ne zorunlu bir eyalet çıkarına (zorunlu bir kamusal yarara) hizmet eder ne de ne dar bir şekilde tasarlanmıştır ve denetimi geçmekte başarısız olmaktadır.

KARAR

1. Yukarıdaki Maddi Bulgulara ve Hukuki Sonuçlara dayanarak Mahkeme aşağıdaki hususları tespit ve beyan eder:
2. Genç Davacılar burada belirtilen iddiaları ileri sürmek için taraf ehliyetine sahiptirler.
3. Montana'nın sera gazı emisyonları, MEPA Sınırlamasına göre oldukça izlenebilir olduğunu kanıtlamıştır.
4. Montana'nın sera gazı emisyonları ve iklim değişikliği, Montana'nın çevresi üzerinde iklim etkilerine ve Genç Davacıların zarar görmesine ve yaralanmasına neden olan önemli bir faktör olduğunu kanıtlamıştır.
5. Bu karar, sera gazı emisyonları ve iklim etkilerine dayalı analiz ve yasal yolları yasaklayan yasaları geçersiz kılarak, Genç Davacıların zararlarını hafifleterek ve daha fazla zarar görmelerini önleyerek Eyaletin davranışını etkileyecektir.
6. Sera gazı emisyonlarının ve iklim üzerindeki etkilerinin yanı sıra ilave sera gazı emisyonlarının iklim değişikliğine nasıl katkıda bulunacağı veya Montana Anayasası ile nasıl tutarlı olacağını analiz edilmesini yasaklayan MEPA Sınırlaması, Genç Davacıların temiz ve sağlıklı bir çevre hakkını ihlal etmektedir ve bu haliyle anayasaya aykırıdır.
7. Davacılar, çevresel yaşam destek sisteminin bir parçası olarak iklimi de içeren, temel bir anayasal hak olan temiz ve sağlıklı bir çevre hakkına sahiptirler.
8. HB 971 ile yasalaştırılan, MEPA Sınırlamasının 2023 versiyonu, Mont. Code Ann. §75-1-201(2)(a)'nın bu vesileyle anayasaya aykırı olduğu ilan edilmiş ve kalıcı olarak yasaklanmıştır.
9. 2023 yasama döneminde SB 557 ile yasalaştırılan Mont. Code Ann. 75-1-201(6)(a)(ii), kamu ve MEPA davacıları için mevcut olan tek önleyici, adil giderim mekanizmasını ortadan kaldırdığı için bu vesileyle anayasaya aykırı olduğu ilan edilmiş ve kalıcı olarak yasaklanmıştır.
10. Yukarıda belirtilen bulgulara, sonuçlara ve beyanlara ek olarak, davalıların anayasaya aykırı ilan edilen kanunlar uyarınca hareket etmelerini yasaklayan ihtiyati tedbir uygundur.
11. Karar, bu vesileyle kazanan taraflar olarak davacılar lehine verilmiştir.

12.Genç Davacılar, makul avukatlık ücreti ve masraflarının ödenmesini talep etmişlerdir. (Belge 1,104 de). Kural 54 (d) uyarınca, Mont R. Civ. P. uyarınca, Genç Davacılar ücret ve masraflar için taleplerini ve ücret ve masraflar için taleplerini destekleyen belgeleri bu Kararın tarihinden itibaren on dört gün içinde sunacaklardır. Davalıların cevap vermek için bundan sonra on dört gün süresi olacak ve Mont. R. Civ. P. Kural 43 (c) hükümleri uyarınca duruşma talep etme fırsatına sahip olacaktır. Mahkeme, avukatlık ücretleri ve masrafları konusunu da içerecek şekilde nihai kararını verme yetkisini saklı tutar. **14.08.2023**

Kathy Seeley
Bölge Mahkemesi Yargıcı

NOT: Çevirinin içerisinde geçen “MEPA” kelimesi “Montana Environmental Policy Act”: “Montana Çevresel Politika Yasası”nu ifade etmektedir. MEPA ile ilgili dokümanlara bu linkten ulaşabilirsiniz: <https://deq.mt.gov/public/mepa>

Ayrıca “MEPA” ile ilgili rehber bu linkten ulaşabilirsiniz: <https://leg.mt.gov/content/Committees/Interim/2019-2020/EOC/2019-mepa-handbook.pdf>

NOT: Çevirinin içerisinde geçen “DEQ” kelimesi ise “Department of Environmental Quality”: “Çevresel Kalite Departmanı”nu ifade etmektedir. “Montana DEQ” ile ilgili daha fazla bilgiye bu linkten ulaşabilirsiniz: <https://deq.mt.gov/>

NOT: Çevirinin içerisinde yer alan “MCA” kısaltması ise “Montana Code Annotated”: “Açıklamalı Montana Kanunu” nu ifade etmektedir. MCA’ nın 2023 yılına ilişkin yasal düzenlemelerine bu linkten ulaşabilirsiniz: <https://leg.mt.gov/bills/mca/index.html>

Bu çevirinin orijinal metninin linkine buradan ulaşabilirsiniz: <https://westernlaw.org/wp-content/uploads/2023/08/2023.08.14-Held-v.-Montana-victory-order.pdf>

NOT: Bu çeviri İstanbul Barosu Çevre, Kent ve İmar Hukuku Komisyonu Üyeleri Av. Nurgül UZUN, Av. Mert NALVURAN, Av. Hilal DEMİRKOL, Av.Taha Enes ÇAĞLAR, Av. Orçun Samet ŞENTÜRK tarafından orijinal metnin sadece “Conclusions of Law (Hukuki Sonuçlar)” kısmından itibaren çevrilerek hazırlanmıştır.